

MOKSLINĖ KONFERENCIJA, SKIRTA ŠATRIJOS RAGANOS „SENAME DVARE“ LEIDIMO ŠIMTMEČIUI PAMINĖTI

Roma Bončkutė

Klaipėdos universitetas

DOI: <http://dx.doi.org/10.15181/mtd.v0i8.2484>

Šių metų rugsėjo 22 d. į rudenįjančio Užvenčio kraštotyros muziejaus salę iš įvairių Lietuvos vietų į mokslinę konferenciją „Sename dvare, arba įstabus Šatrijos Raganos pasaulis“ rinkosi rašytojos palikimo tyrėjai ir jos kūrybos gerbėjai. Konferencija buvo skirta Marijos Pečkauskaitės-Šatrijos Raganos 145-osioms gimimo metinėms ir apysakos / romano „Sename dvare“ pirmojo leidimo 100-ajam jubiliejui paminėti. Šiandienos greitai kintančios realybės kontekste, kai žmonija išgyvena humanizmo krizę, o mąstytojai siūlo įvairius ateities žmogaus modelius, Šatrijos Raganos kūryboje plėtojama individo ir visuomenės susidūrimo, konflikto, santarvės temos, apskritai žmogaus ir pasaulio likimo problema, rodo, kad rašytoja buvo pasiūliusi ir suformulavusi ne vieną universalų, laiko permainas įveikusį teiginį. Iš tyrėjų konferencijos dalyviai išgirdo ne tik įdomių rašytojos kūrybos interpretacijų, bet ir suprato jos aktualumą, ir, kaip ne dažnai būna tiriant mūsų klasikų, buvo supažindinti su naujais faktais.

Konferencija prasidėjo muzikine kompozicija, skirta Marijai Pečkauskaitėi-Šatrijos Raganai, „Toks jausmas, tartum važiuočiau namo“, kurią atliko ansamblis „Twenty Fingers Duo“ (smuikininkė Lora Kmieliauskaitė, violončelininkas Arnas Kmieliauskas). Tai buvo muzikinė ištrauka, paimta iš didesnio kūrinio, šiuolaikinės audiovizualinės instaliacijos „Toks jausmas, tartum važiuočiau namo“, kurią, remdamiesi rašytojos laiškais, sukūrė grupė Vilniaus menininkų. Dabar instaliaciją galima išgirsti ir pamatyti Kelmės rajono Užvenčio dvaro parke esančiame bitininko namelyje. Bemaž prieš šimtmetį rašytuose ir iš naujo įgarsintuose laiškuose matomas rašytojos nerimas dėl būties ir kūrybos; laiškų ištraukų turinys šiuolaikinio Armagedono – gėrio ir blogio jėgų kovos – kontekste skamba taip, tarsi būtų rašyti šiandien.

Konferencijos *spiritus movens* Milda Balvočiūtė-Knyzelienė pasveikino visus susirinkusiuosius, išsakė savo viltį, kad mokslininkų parengti pranešimai pagilins klausytojų žinias apie rašytojos palikimą, pakvietė visus aktyviai klausyti ir dalyvauti diskusijose. Sveikinimo žodį tarė Kelmės mero pavaduotojas Egidijus Ūksas, taikliai pastebėjęs, kad XIX–XX a. pirmosios pusės politinė ir kultūrinė atmosfera primena nūdien vykstančius pokyčius. Vicemerar atkreipė klausytojų dėmesį į tai, kad nelengva suprasti nuo laikmečio nutolusius tekstus, todėl konferencijos, kur mokslininkai ne tik keičiasi tyrimų rezultatais, bet ir daug ką paaiškina platesniam skaitytojų ratui, ir būtinos. Kelmės krašto muziejaus direktorė Danutė Žalpienė sveikindama susirinkusiuosius džiaugėsi, kad kraštas turi nemažai istorijos paminklų ir didžiųjų asmenybių, kurie neleidžia sėdėti rankų sudėjus, nusiraminti, ragina ieškoti vis naujų, modernesnių atminties išsaugojimo bei propagavimo formų.

Konferencijoje dalyvavo Kauno, Klaipėdos ir Vilniaus mokslininkai. Marijus Šidlauskas (Klaipėdos universitetas) ne tik moderavo renginį, bet ir vadovavo pabaigos diskusijai.

Pirmąjį pranešimą „Atminties figūros Šatrijos Raganos „Sename dvare“ perskaitė Brigita Speičytė (Vilniaus universitetas). Pranešėja atkreipė dėmesį, kad ši apysaka išspausdinta 1922 m., kai Lietuvoje jau ryškėjo naujo gyvenimo ženklai: kaip tik tais metais pradėjo veikti Kauno universitetas, turėjęs jaunai valstybei rengti modernų pilietį. Tad apysaka simboliškai susieja dvi epochas: XIX a. nueinančiąją, dar paremtą tradicinių luomų sistema, tradiciniu kultūros skirstymu į dvaro, liaudies ir bažnytinę bei XX a. modernėjančios Lietuvos. B. Speičytė pastebėjo, kad „Sename dvare“ tekstologija rodytų, jog tekstas, pradėtas rašyti kaip asmeniniai atsiminimai, užgriebė bendresnius, daugelį paveikusius klausimus, nuo poreikio intymiai pasikalbėti su išėjusiais žmonėmis ir apmąstyti nutolusius įvykius jis perėjo į bendresnę plotmę, kartu įgydamas apysakos ir net romano, kaip akcentavo kitame pranešime Eglė Keturakienė, bruožų. B. Speičytė taikliai pastebėjo, kad šiandien madinga kalbant apie praeitį fiksuoti trauminės patirtis, dažnai susidaro įspūdis, kad nė vienas iš mūsų negyvenome laimingais laikais. Šatrijos Raganos „Sename dvare“ tuo ir išsiskiria, kalbėjo pranešėja, kad perteikia laimingos atminties turinius. Jos pasirinktas kūrinio analizės aspektas, aptariant atminties figūras, auditorijai padė-

jo suprasti didelės „Sename dvare“ traukos fenomeną. Rašytojos atsiminimai apysakoje, atsiskyre nuo kasdienybės, patirties, tampa simbolišiais ir nurodo į eschatologinį laiką, metafizinę plotmę, kurioje plėtojasi ir suvokiamas žmogaus bei pasaulio likimas. Pranešėja išskyrė keletą erdvėlaikių, kuriuose vyksta apysakos veiksmas. Pavyzdžiui, namai yra atminties vietos dangiškųjų namų simbolis, nuolat išskylantis, kai apysakoje aprašomas vaikų bendravimas su mate. Namai tai – vieta, kurioje kuriama ateitis. Taip rašytoja primena, kad mes visi patenkame į toki „anapus“, koki įsivaizduojame pagal savo gyvenimo patirtis ar lūkesčius. Tad namų reikšmė kūrinyje ypač pabrėžiama. B. Speičytė rašytojos atsiminimus apie ateitį palygino su Česlovo Milošo eilėraščio „Kaip turi būti danguje, žinau, nes ten buvojau“, kur lyrinis herojus, atsimindamas vaikystės namų jaukumą, numano taip būsiant ir danguje. Tad rašytojos atmintis, parafrazuojant B. Speičytę, yra ne tiek praeities fiksavimas, kiek ateities numatymas. Pranešėja primena, kad kūrinyje namai simboliškai visus susieja su mirtimi, kuri praeitį ir ateitį skiria bei susieja, todėl mirtis apysakoje dažnai minima. Ji atkreipė dėmesį, kad apysakoje detalai aprašoma merdėjimo scena, tai literatūroje retai pasitaiko. Pranešėja mirties motyvą linkusi sieti ne su modernizmo literatūros madomis, bet su siekiu apmąstyti religinio pasaulėvaizdžio nykimą, kuris, manytume, lėmė ir šiuolaikinio žmogaus mirties baimę, kartu ir paniką gyvenimui. Ir dar pridėčiau, kad šiandienos transhumanizmo teoretikų samprotavimai apie žmogų, kaip karštų gėrimų aparatą, kurio beveik visas detales medicina išmoko pakeisti, netiesiogiai palaiko žmonijos karo nuotaikas. Mirtį atskyrus nuo gimimo, dirbtiniais būdais ją atitolinant nuo žmogaus, jis nebepriima jos kaip kitos gyvenimo pusės, kartu daugina nepagarbą pačiam gyvenimui. Juk jei gyvenime nebūtų blogio, nežinotume, kas yra gėris. Jei nebežinome, kas yra mirtis, kaip galime žinoti, kas yra gyvenimas?

B. Speičytės pranešime toliau buvo aptariamoms ir kitoms atminties vietoms, pavyzdžiui, kambarys, kurio erdvė simboliškai žymi asmens poreikį pabūti vienam, kad būtų galima reflektuoti intymiausius dalykus, prisiminti laimės akimirkas, kurios steigs ateitį. Pranešime analizuotos ir atviros, t. y. kraštovaizdžio, erdvės. Pranešėja pastebėjo, kad simboliškai žvelgiant kraštovaizdžio erdvė atitinka vietos vertikalę. Apysakoje aukštoji erdvė siejama su maldų kalneliu, kuris yra tarsi *sacrum* erdvė, pievos – darbo erdvė, o dau-

bos – požemio. Apysakoje aukštojoje ir darbo erdvėje maldai ir darbui susitinka visos bendruomenės nariai. Rašytojos simboliškai perteikta žmogaus gyvenime būtina vertikali (Dievop) ir horizontali (visuomeniškumas) sklaida ne tik neprarado reikšmės, bet šiandien tapo ypač aktuali. Juk šiuolaikinėse miesto ir net kaimo erdvėse nebeliko bendruomenių, o atomizuotas žmogus prarado žmogiškumą, gebėjimą save įsivaizduoti kito vietoje. Tai ypač matyti sekant karo įvykius, kur viešpatauja žiaurumas, noras keršyti, o ne noras atleisti, įsivaizduoti save kito vietoje.

Tokių minčių man sukėlė B. Speičytės pranešimas, o konferencijos klausytojų auditorija reagavo užduodama taiklius klausimus, kurie liudijo, kad apysaka yra ir bus skaitoma.

Po to kalbėjusi šios apžvalgos autorė, Klaipėdos universiteto mokslininkė Roma Bončkutė, priminė ankstesniuose savo straipsniuose nustačiusi, kad chronologiškai tiriant Šatrijos Raganos kūrinį matyti, kaip jos kūryboje atsirado ir pamažu gausėjo Simono Daukanto intertekstų. Iš šių tekstų ji sėmėsi temų, gamtos aprašymų, siužetų, motyvų, įvaizdžių, trumpiau tariant, – lietuviškumo vaizdinių, mokėsi herojų charakteristikos, kalbinės raiškos. S. Daukanto recepcijos apogėjus – 1900–1907 m., kai Šatrijos Ragana domėjosi istorija, kaip tinkamiausia tautiškumo akumuliacijos ir sklaidos priemone. Rašytoja, remdamasi S. Daukantu, plėtė savąjį žodyną, persiėmė naujais žodžių junginiais, citavo sakinių fragmentus, pati bandė kurti norimas žodžių formas, junginius. Rašytoja, remdamasi S. Daukanto tekstais, mokėsi ritminio sakinio, intonacija sukurti vyraujančią kūrinio nuotaiką, perteikti veikėjų individualumą ir jausmus. Kai kūrinio idėja ir fabula atliepia rašytojos subjektyvią nuotaiką, apsakymuose gausu ritmiškų intarpų. Ritmas Šatrijos Raganos kūrinuose yra svarbus teksto struktūravimo ir meninės visumos perteikimo būdas, sutelkiantis skaitytojo dėmesį į pasikartojančius vienetus. Ritmiškai organizuotas tekstas sukuria estetinį efektą, pasikartojimai palengvina informacijos įsiminimą ir supratimą. Tyrėja priminė, kad ankstesniame tyrime laikytasi platoniškosios ritmo sampratos. Platonas (428/427 ar 424/423–348/347 pr. Kr.) ritmą susiejo su metru, suprato jį kaip kūrinio garsų trukmės santykį, garsų seką tam tikro laiko atžvilgiu. Platonas ritmą pavadino judėjimo jėga ir padarė jį filosofine kategorija. Nauji S. Daukanto šaltinių recepcijos tyrimai atskleidė, kad jį veikė Johann'o Gottf-

ried'o Herder'io (1744–1803), Wilhelm'o von Humboldt'o (1767–1835) idėjos. Pastariesiems rūpėjo suprasti ir praktiškai įgyvendinti jausmo, garso ir vaizdo tarpusavio ryšį kalboje. XVIII–XIX a. vokiečių filologinė mintis atskleidė, kad jiems buvo žinoma ir senesnė antikinė ritmo samprata. VII–V a. pr. Kr. graikų natūrfilosofų tekstuose *ρυθμός* (lot. *rhythmos*) ← *ῥυσμῶν, μετα ρρυσμῶν, μετα ρρυσμίζῶν* ,laikinoji forma', kurią įgyja nuolat judantis Heraklito pasaulis, pamato stebėtojas. *Rhythmos* buvo ne „forma“, „idėja“, „eidos – eidos, o forma, „kaip ji pateikiama stebėtojo akims“. Kadangi kalba yra nepastovi, sudaryta iš daugelio kalbos sluoksnių, jai tinka senoji ritmo, kaip nefiksuotos formos, samprata. Kiekvienas tekstas yra lyg improvizuota forma, momentinė, kintanti. Brandi asmenybė kalba išreiškia aukščiausią subjektyvumą. Šatrijos Ragana, stokodama žodžių, nevengė jų kartoti, kurdavosi naujadarus, keisdavo įprastas žodžių reikšmes. Ji pasitelkdavo ritmą, kai norėdavo sušvelninti netolygumus semantiniu ir intelektiniu lygmeniu, intonacijos dėka perkoduoti teksto vidinę struktūrą. Šatrijos Ragana sukūrė unikalių ritminės prozos fragmentų, reikšmingų bendrajai kūrinių estetinei vertei. Rašytojai kalba nebuvo normatyvinė galimybės apribojusi struktūra. Ji palaikė tą požiūrį, kad kalba kaskart kuriama iš naujo. Toks požiūris rodo, kad svarbu ne tai, ką kalba išreiškia, bet ką ji pasirenka raiškiai. Rašytojai kalba netapo neginčijamų reikšmių rinkiniu. Individualus kalbos pasisavinimo aktas įveda kalbantįjį į savo paties vidinę kalbą. Tai tarimo atskaitos taškas, kur susisieja emocija, vaizduotė, garsas. Kalbėtojo buvimas kalboje reiškia jo įsitraukimą į reikšmingumo procesą, kur jis kuria save, veikia visuomenę. Taip pajusti kalbą įmanoma tik įsibuvus gyvenamojoje vietoje, kuri kūrėjui suteikia energijos. Atnaujinus ryšį su erdve, atsinaujina pats kuriantysis, o kūryba atnaujina visuomenę, keičia istoriją.

Eglė Keturakienė (VU, Kauno fakultetas) pranešime „Modernizmo literatūrinė savimonė Šatrijos Raganos „Sename dvare“ atkreipė dėmesį į Vakarų Europos literatūros recepciją rašytojos apysakoje / romane. Tyrėja mano, kad atidus Šatrijos Raganos „Sename dvare“ skaitymas rodo, jog vakarietiškojo modernizmo apraiškų lietuvių literatūroje būta ir anksčiau. Pasiūloma į kūrinių pažvelgti platesniame Vakarų Europos modernizmo, simbolizmo-impressionizmo lauke. E. Keturakienė pakvietė rašytojos romaną palyginti su Virginija'os Woolf impresionistine proza ir prancūzų impresionistų daile.

Pranešėja pastebėjo, kad rašytojos tekstas įkūnija vakarietiškąją kultūrinę savimonę, europinį modernizmą, pasireiškiantį savitu simbolistiniu-impressionistiniu pasakojimu, kuris pasižymi rašytojos dėmesiu moderniai kalbai, kultūros ir žmogaus individualybės teigimui. E. Keturakienė mano, kad „Sename dvare“ pasakojime galima atpažinti rašytojos savaip interpretuojamus impresionistinės literatūros ir meno pamėgtus leitmotyvus – buvimas sode, pasivaikščiojimai, siuvinėjimas, skaitymas. Kūrinyje dominuoja simbolistinė-impressionistinė žmogaus individualybės – žiedo, šviesos, saulės, paukščio, rožių – meilės įamžinimo, sodo – paslapties poetika, kuri dažna ir V. Woolf romanuose ar Klod'o Mone tapyboje. Tad Šatrijos Raganos kūryba tipologiškai artima bendram europinio modernizmo laukui.

E. Keturakienė atkreipė dėmesį ir į teksto kalbinį audinį, kur vyrauja ne būtasis vientisinis, o esamasis laikas, operuojama skirtingiems žanrams būdingu pasakojimu, pavyzdžiui, poetine invokacija, romantiniu pasakojimu, dienoraščiu, kaip išpažintimi. Toks pasakojimo daugialypumas, anot Rolan'o Barthes'o, yra modernios kalbos apraiška. Kalbinio plano daugiasluksniškumas liudija, kaip sakė pranešėja, egzistencijos daugialypumą. Pasakojime tiršta simbolikos (kaip atskleidė ir B. Speičytės tyrimas), veikėjų paveikslai sudėtingi ir įvairūs, kalbiniame plane reiškiami nuo neutraliesnio pasakojimo iki švelnios ironijos. Tik išlavinto estetinio skonio, giliai jaučiantis rašytojas eruditas geba skoningai ironizuoti – pastebėjo pranešėja. Juk, žaismingai pridėtume nuo savęs, į gyvenimą, kaip ir į degtukų dėžutę, rimtai žvelgti – juokinga, nerimtai – pavojinga.

Po pranešimo vykusioje diskusijoje B. Speičytė pastebėjo, kad Šatrijos Raganos kūrybos lyginimas su V. Woolf romanais yra perspektyvus ir tęstinas. Profesorė pajuokavo, kad kūrinys „Sename dvare“ tradiciškai laikomas apysaka, nes, pasak kolegijų mokslininkų, kai vyrai parašo panašios apimties tekstus, jie laikomi romanais, o moterų parašyti identiškos apimties – apysakomis. Tad bereikėtų bendro literatūrologų susitarimo ir „Sename dvare“ vadinti romanu.

Moderatorius M. Šidlauskas atkreipė dėmesį, kad E. Keturakienės atskleistos sąsajos su impresionizmu, esamojo laiko vartojimas leidžia kalbėti apie rašytojos lyrizmą, ją laikyti „dvasios poete“. Ir iš tiesų, M. Šidlausko nuomone, Šatrijos Ragana teksto gelmės požiūriu sodriu intelektualumu įdomesnė nei daugelis šiuolaikinės poezijos autorių. Pristatydamas kitą prane-

šėją ir pranešimo pavadinimą, moderatorius pažymėjo, kad pirmoji rašytojos apysaka „Viktutė“ jau yra intelektualiosios prozos „šedevriukas“, jį mielai skaito studentai, randa ten aktualių temų, kuriomis mielai diskutuoja. Juos patraukia rašytojos nuoširdumas, kalbos skaidrumas.

Ramunė Bleizgienė (Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas) savo pranešimą „Viktutė“ vieta ir reikšmė“ pradėjo žinute, kuri ne vienam iš auditorijos klausytojų buvo nežinoma: 2020 m. pradžioje anonimu likti panorėjęs žmogus Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto rankraštynei perdavė 60 vienetų dokumentų. Tarp jų buvo ir apysakos „Viktutė“ rankraštis. Tai vertingiausias vienetas iš viso perduoto pluošto dokumentų. Verti tyrimo ir kiti: tarpukariu rašyti straipsniai ir vertimų juodraščiai, pjesių autografa, bičiulių atsiųsti poezijos nuorašai ir kt. Tyrėja supažindino su pirmaisiais „Viktutės“ tekstologinio tyrimo rezultatais. R. Bleizgienė atkreipė dėmesį, kad rankraštis skiriasi nuo 1903 m. publikuoto teksto. Dabar tyrėja kartu su kalbininke Jurgita Venckiene rengia „Viktutės“ leidimą, kuriame bus šio atsiradusio rankraščio tekstas ir skaitytojais turės progą palyginti, kaip rašytoja keitėsi, kaip tobulėjo jos lietuvių kalba. Tyrėja nurodė, kad rankraštis beveik identiškas 1928 m. variantui, kuris paskelbtas rašytojos „Raštų“ VI tome. Taigi rašytoja, prabėgus daugiau nei dviem dešimtims metų, grįžo prie teksto, jį koregavo.

Toliau R. Bleizgienė apysaką „Viktutė“ palygino su kita tuo metu parašyta apysaka „Antanas Valys“. Pastaroji šiandien platesniam skaitytojų ratui mažai žinoma. Abiejų apysakų tekstų turinio panašumai sužadino mokslininkės norą jas palyginti. R. Bleizgienė trumpai supažindino su 1889 m. žurnale „Varpas“ (Nr. 1–12) spausdinta apysaka „Antanas Valys“. Pranešėja pastebėjo, kad yra dvi nuomonės dėl šios apysakos autorystės. Elegijaus Daugnos teigimu, tai Jono Gaidamavičiaus-Gaidžio kūrinys, Sofijos Kymantaitės-Čiurlionienės nuomone, – kolektyvinis kūrinys, prie rašymo prisidėjo Juozas Šernas, galbūt net Vincas Kudirka. Iš tiesų apysakos idėjinis reikšmingumas, pastebėjo R. Bleizgienė, leistų palaikyti pastarąją nuomonę. Apysaka – tarsi XIX a. *litvomanų*, valstietiško šaknų turinčių jaunųjų inteligentų, kurie būrėsi į kultūrinį politinį judėjimą, programa. R. Bleizgienė pastebėjo, kad nors Šatrijos Raganos ir J. Gaidamavičiaus apysakos turinio aspektu labai panašios, jos skiriasi meniškumo požiūriu. „Antanas Valys“ turi nemažai

XIX a. didaktinei prozai būdingų bruožų, jai būdingas deklaratyvumas, parašyta į gyvenimą žvelgiant iš vyro pozicijos. Tuo tarpu rašytojos apysaka, parašyta dienoraščio forma, dėmesį sutelkia į XIX a. pabaigos–XX a. pradžios emancipaciją ir su tuo susijusius vidinius išgyvenimus. Rašytojai pavyko perteikti ne tik individualų patyrimą, bet ir bendrą to meto istorinio lūžio kontekstą. Šatrijos Ragana apysakoje suderina ir krikščioniškosios pasaulėžiūros, ir pozityvistinės filosofijos idėjas, atskleidžiančias individo savitabos ir brėžiančias jo saviugdos linkmes. Rašytojos pasirinkta dienoraščio forma leido palikti trūkinėjančias mintis, neišbaigtus sakinius. R. Bleizgienė pabrėžė, kad „Viktuteje“ puikiai atskleista bajorių moterų įsitraukimo į lietuviškąjį judėjimą dinamika, regima ne tik idėjiniame plane, bet ir vartotos kalbos lygmeniu. Dienoraščio forma leido perteikti moters asmenybę, kuri savarankiškai apsisprendė ir pasiryžo transformuotis, išmokti derinti individualius polinkius su visuomeniniais, dirbti kitų labui. Tad apysaka yra ir to meto lietuvės moters tapsmo savarankišku žmogumi istorijos bei naujojo lietuviškojo tapatumo atspindys. „Viktuteje“ perteikti tuo metu bajorų luomo ir jų šeimų viduje vykę tarpusavio bendravimo pokyčiai, ryškėjantis naujas požiūris į steigiamą lietuvių bendruomenę, siejamą bendros kalbos ir modernios kultūros ryšiais. Tuo požiūriu, sakytume, apysaka aktuali ir šių dienų skaitytojui, kuris linkęs savo gyvenimu dalintis ne su artimaisiais ar kurios nors bendruomenės nariais, bet su savo individualumą slepiančia kompiuterių vartotojų bendruomene. Veikėjos Viktutės papasakota istorija atskleidžia, kad žmogus savo gyvenime turi sutikti vadovą, kuris nubrėžtų asmenybės brandos linkmę, padėtų žengti pirmuosius žingsnius kelyje į savarankiškumą.

Apibendrinama R. Bleizgienė pastebėjo, kad XIX a. pabaigoje literatūroje, veikiant pozityvizmo filosofijos idėjoms, formavosi naujas moters bajorės vaizdinys. Moters nebetenkino tradicinė gyvensena, tradiciškai suprantama moters motinos paskirtis. Ji troško dalyvauti dvaro ūkio reikaluose, siekė lavintis, įgytomis žiniomis dalintis su kitais. Šatrijos Raganos „Viktutė“ išsiskiria iš kitų to meto moters naujojo tapatumo tematikos kūrinų, nes papasakota iš moters pozicijų, pasakojimui pasirinkus originalią dienoraščio formą, kuri leido sutelkti dėmesį į jos tapatybės kaitą lydinčius moters vidinius išgyvenimus, jausmus. Originalu tai, kad kūrinyje gausu moters refleksijų,

savistabos, kuri pagrindinei veikėjai leidžia savarankiškai priimti sprendimus tiek asmeninio, tiek viešo gyvenimo klausimais.

R. Bleizgienės pranešimas sukėlė diskusiją apie „Viktutės“ autobiografiškumą. Kaip pastebėjo rašytojos Marijos Pečkauskaitės-Šatrijos Raganos memorialinio muziejaus Židikuose ekskursijų vadovė, lankytojams ypač įdomu, kas kūrinyje priklauso rašytojos gyvenimui, kas – fantazijai. R. Bleizgienė priminė, kad Juozas Tarvydas yra lyginęs rašytojos egodokumentiką ir kūriniių tekstus, parodė artimumą, kaip atsiminimai išaugo į apysaką „Sename dvare“. R. Bleizgienė mano, kad biografinį dėmenį „Viktutėje“ atpažįstame, tik stebina kūrinyje perteiktas begalinės laimės ir didelės pilnatvės jausmas, pabrėžiant, kad svarbiausias to šaltinis – visi artimieji yra gyvi. Ši kūrinio vieta, siejant ją su autobiografiškumu, verčia mąstyti, kad „Viktutė“ parašyta anksčiau, kai artimieji dar buvo gyvi, nei paskelbta (1903).

B. Speičytė vis dėlto atkreipė dėmesį, kad rašytojai atsiverti per grožinio kūrinio fikciją buvo lengviau nei egodokumentikoje. Tyrėja priminė, kad išlikusiose jos laiškuose Pranui Augustaičiui (Peterburgo dvasinės seminarijos auklėtiniui), su kuriuo 1906 m. susipažino Šveicarijoje, o grįžusi tęsė pažintį laiškais, matome, kad buvo pažadėjusi jam atsiųsti parašytą autobiografiją, bet niekaip negalėjo to pažado ištesėti. Vietoj autobiografijos ji pasiūlė kartu rašyti epistolinį romaną. B. Speičytė mano, kad rašytoja buvo uždara, o pasislėpus po išgalvotų personažų buvo lengviau reflektuoti ir išsakyti. Tyrėja priminė, kad rašytoja vaikystėje rašydavo laiškus išgalvotiems asmenims. B. Speičytė manytų, kad nevertėtų rašytojos kūrybos laikyti autobiografine, nors pavienių gyvenimo detalių, be abejonės, joje yra.

Ir M. Šidlauskas, pradėdamas savo pranešimą „Šatrijos Ragana ir mes“, akcentavo, kad jam didelį įspūdį daro rašytojos kūrinuose perteikta būties pilnatvė, tai visada sustiprina įsitikinimą, kad menas neturėtų būti būties neigimas.

Pranešėjas sutelkė dėmesį ties Šatrijos Raganos kūrybos katalikiškojo dvasingumo atramomis, kurios leido jautriai atsiliepti į gyvenamojo meto tikrovę, kartu suteikti vaizduojamam pasauliui gilesnę, visuotinesnę perspektyvą. Pasak M. Šidlausko, savo kūrybine laikysena ir gyvenimo stiliumi rašytoja šiandien gali būti įdomi ne tik kaip egzotiška idealybės puoselėtoja, bet ir kaip integralios asmenybės bei veiksmingos gyvenimo filosofijos pavyzdys.

M. Šidlauskas pastebėjo, kad šiuolaikiniam jaunimui, intensyviausiai gyvenančiam ne realybėje, o interneto ir asmenikių platybėse, gali pasirodyti, kad rašytoja gyveno perdėm uždara gyvenimą. Pranešėjas atkreipė dėmesį, kad šiuolaikinės literatūros kūrėjai, kurie nori būti perkami, perdėm pataikauja skaitytojui, kūriniuose stengdamiesi reaguoti į madas, taip atsisakydami svarbiausio – kūrybinės kūrejo laisvės, negebėdami už kūriniuose pavaizduotos realybės perteikti universalesnių dalykų. Pranešėjas pabrėžė, kad rašytojos kūriniai teminiu ir idėjiniu universalumu kartais net modernesni už mūsų pačių gyvenimo supratimą. Daugelis mūsų savo gyvenimo būdu ir skleidžiama morale jau negali užtikrinti genetinio, psichologinio ir kultūrinio saugumo savo vaikų vaikams. Rašytoja, nors ir gyveno uždara gyvenimą, savo kūryboje gebėjo jautriai atsiliepti į svarbiausias problemas, skaitytojui parodyti gilesnę, visuotinesnę perspektyvą. Į gyvenimą rašytoja žvelgė (lot.) *sub specie aeternitatis*, kas buvo nuo seno būdinga filosofams ir poetams. Šiuo požiūriu, anot pranešėjo, ji yra didesnė poetė už daugelį šiuolaikinių autorių. Pasitelkęs Alfonso Nykos-Niliūno dienoraštį, kuriame daug vietos skiriama Šatrijos Raganai, M. Šidlauskas poeto žodžiais akcentavo, kad tikra poezija niekada nepasens, gali svyruoti tik jos aktualumas, kuriam laikui ji gali būti atidėta į šoną, bet laikams pasikeitus, realybėje kilus panašių problemų, įvyksta rezonansas, kūriniai, kuriuose aptariami amžinieji humanizmo klausimai, nesenstančios vertybės, nuskamba aktualiai. Rašytoja savo inteligencija, humanistine laikysena ir kultūriniu diapazonu pralenkė ne tik daugelį savo amžininkų, bet lenkia ir nūdienos rašytojus. M. Šidlauskas pastebėjo, kad ji dažnai laikoma nepopuliaria, nes populiariomis negalima vadinti tokių dorybių kaip meilė artimui, pasiaukojimas kitam ir savam kraštui, kurias visuose kūriniuose ir diegė Šatrijos Ragana. M. Šidlauskas pabrėžė, kad rašytojai pavyko savo pačios individualumą pakylėti iki universalumo, sukurti aukšto meninio lygio tekstus. Pranešėjas aptarė ir rašytojos – ugdymo teoretikės, pedagogikos mokslų pradininkės ir talentingos pedagogės – veiklą. Ir čia jias pamatė jos nesenstančių įžvalgų. Jos pedagoginė mintis, daug kur pagrįsta Friedrich'o Wilhelm'o Foerster'io (1869–1966) tyrimais, gali būti pavadinta šiandien madinga *holistine pedagogika*. Vienok pranešėjas apgailėstavo, kad mes dažniausia tik žodžiais kalbame apie darnaus žmogaus ugdymo svarbą,

o iš tiesų šiuolaikiniai holistai renkasi asmenybės skaldymo kelią. Šiuolaikinės pedagogikos kontekste Šatrijos Ragana atrodo tikslingesnė ir veiksmingesnė, labiau atitinkanti sveiko proto lūkesčius. Šatrijos Raganos integralų pedagoginį požiūrį sutvirtina jaunimui skirti literatūriniai kūriniai. Ji gebėjo atsiriboti nuo ideologinių-politinių realijų ir savo pedagogikoje vadovautis krikščioniškuoju idealu: Dievo ir artimo meile, tikėjimu, galimu ir privalomu tobulėjimu vardan aukštesnio tikslo atsisakant naudos, egoistinių tikslų. Rašytoja pirmine tokio humanizmo auginimo vieta laikė šeimą, ypač motinos, ne vyro, vaidmenį, kuris perdėm paskendęs realybėje, veikloje.

M. Šidlauskas pabaigoje pabrėžė, kad šiuolaikinio humanizmo krizės, represyvos kultūros, liberaliosios demokratijos kontekste rašytojos diegtos vertybės yra patikimesnės, aktualesnės.

Konferencijoje negalėjo dalyvauti Šiaulių „Aušros“ muziejaus muziejaininkas, Lietuvos istorijos instituto doktorantas Laurynas Giedrimas, kuris, pasitelkęs 1895 m. parapijiečių sąrašą, planavo papasakoti apie Užvenčio parapiją. Tačiau auditorija neliko nuvilta, M. Šidlauskas pakvietė kalbėti Žemaičių vyskupystės muziejaus vedėją Antaną Ivinskį, papasakoti apie tai, ką sužinojo, susipažinęs su rašytojos pusseserės Adolfinos Pečkauskaitės (1879–1969) atsiminimais. A. Ivinskis, remdamasis jam iš Lenkijos Marijos Kušnerevič atsiųstais A. Pečkauskaitės pasakojimais (garso juostoje), jos ir amžininkų laiškais bei kita medžiaga, Telšių laikraštyje „Kalvotoji Žemaitija“ 2015 m. paskelbė pluoštą straipsnių, su kuriais, deja, daugelis konferencijos dalyvių nebuvo susipažinę, tad mielai išklausė ekspromtu pasakytą kalbą.

B. Speičytė ragino A. Ivinskį *iungtis viribus* paskelbti šį atsiminimų pluoštą, kuris pateikia naujos informacijos apie rašytojos giminę, šeimos tradicijas, saviugdos šaltinius. Konferencijos idėjos autorė ir organizatorė susirinkusiesiems paskelbė, kad mokslininkų parengti straipsniai bus pasiekiami muziejaus internetiniame puslapyje, todėl kiekvienas norintysis galės dar kartą grįžti prie jį sudominusios medžiagos.

Pasibaigus konferencijai, visi skirstėsi susimąstę, bet linksmi, nepasigailėję, kad dieną praleido su Šatrijos Ragana.